

Νεανικές Ματιές

«Η διαχρονική συνεισφορά της ελληνικής γλώσσας στον ελληνικό και παγκόσμιο πολιτισμό»

Photo by [Devin Avery](#) on [Unsplash](#)

Δήμητρα Γκασιάλη

Young Mentor

Πτυχιούχος Καθηγήτρια Κλασικής Φιλολογίας και Ειδικής Αγωγής

Η συχνότερη ερώτηση που δέχομαι ως φιλόλογος, όχι μόνο από μαθητές αλλά από ανθρώπους κάθε ηλικίας, είναι η εξής: «Σε τι χρησιμεύουν τα αρχαία, αφού είναι νεκρή γλώσσα;». Είναι τόσο αναμενόμενη ερώτηση που το υπουργείο Παιδείας έχει τοποθετήσει στις πρώτες σελίδες του σχολικού βιβλίου ένα μικρό εισαγωγικό σημείωμα για να εξηγήσει, ίσως και να δικαιολογήσει, το λόγο που τα αρχαία διδάσκονται στα σχολεία σήμερα. Αυτό το σημείωμα οι φιλόλογοι θα το διαβάσουν στους μαθητές στην αρχή της σχολικής χρονιάς με την ελπίδα ότι ίσως κάτι να μείνει, κάτι να μπορέσει να κρατήσει το μυαλό και κάποιο από τα επιχειρήματα να πείσει τη νεανική λογική. Φυσικά, η μεγαλύτερη ελπίδα που πρέπει να έχουμε όσοι είχαμε την τύχη να εντρυφήσουμε στην αρχαία ελληνική γλώσσα και να έρθουμε σε επαφή με τον πλούτο της, είναι οι μαθητές μας να κατανοήσουν ότι μαθαίνοντας αρχαία γνωρίζουν κάποιο κομμάτι του εαυτού τους. Αυτό που διδάσκονται δεν πρόκειται για μια νεκρή και ξεπερασμένη γλώσσα που ανήκει στο παρελθόν, αλλά ένα ζωντανό κομμάτι βαθιά ριζωμένο στο DNA μας, που βοηθά στη βαθύτερη κατανόηση της γλώσσας αλλά και της ιστορίας μας.

Είναι, ωστόσο, δύσκολο να πείσεις έναν μαθητή που μεγαλώνει σε έναν τεχνοκρατικό κόσμο ότι θα αποκομίσει κάτι πρακτικά χρήσιμο από το μάθημα

των αρχαίων ελληνικών. Οι ανθρωπιστικές επιστήμες παραγκωνίζονται από μια αγορά εργασίας που βάζει στο κέντρο την τεχνολογία και προτρέπει τον άνθρωπο να απαλλαχθεί από οποιοδήποτε στοιχείο ταυτότητας που τον διαφοροποιεί αισθητά από την υπόλοιπη κοινωνία. Ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός χαίρει εκτίμησης για την καταλυτική συνεισφορά του στην εξέλιξη της ανθρωπότητας, ωστόσο τείνει να υποβαθμίζεται με λίγους να επιθυμούν πραγματικά να κατανοήσουν τη γλωσσολογική, κοινωνική και ιστορική σύνδεση και με την πλειονότητα να μένει σε έναν επιφανειακό θαυμασμό του παρελθόντος. Είναι, λοιπόν, καθήκον των Ελλήνων και των Φιλελλήνων να μεταλαμπαδεύσουν στις επόμενες γενεές πως αυτή η πλούσια γλώσσα έθεσε τα θεμέλια του Δυτικού κόσμου ως προς τις ιδέες και τον πολιτισμό.

Η κάθε γλώσσα έχει συνέχεια μέσα στο χρόνο και πρέπει κάποιος να μπορέσει να διακρίνει από πού ξεκίνησε για να κατανοήσει το πού κατέληξε και γιατί. Δεν είναι τυχαίο που στο επάγγελμά μου συναντώ επανειλημμένα Έλληνες μαθητές που διαβάζοντας ένα αρχαίο ελληνικό κείμενο και χωρίς προγενέστερη επαφή με τα αρχαία αναγνωρίζουν βέβαια λέξεις αλλά και καταφέρνουν να αναγνωρίσουν αρκετά σημεία του. Αν, λοιπόν, ένα παιδί της ηλικίας των δώδεκα ετών, με το υπό ανάπτυξη ακόμη λεξιλόγιό του

μπορεί να βρει κάποιο νόημα διαβάζοντας αρχαία κείμενα, τότε ένας ενήλικας είναι σίγουρο ότι θα αποκομίσει ακόμη περισσότερα. Αυτό συμβαίνει διότι ο ομφάλιος λώρος δεν έχει κοπεί και δε θα μπορέσει να κοπεί ποτέ πραγματικά. Η γλώσσα μοιάζει με ένα παιδί που όλο μεγαλώνει, απλώνει και εξελίσσεται αλλά πάντα θα κρατάει βασικά χαρακτηριστικά από τα αρχικά στάδια της ύπαρξής του. Όπως γράφει περιεκτικά ο Γεώργιος Σεφέρης «Από την εποχή που μίλησε ο Όμηρος ως σήμερα, μιλούμε, ανασαίνουμε και τραγουδούμε την ίδια γλώσσα». Επίσης ο Σεφέρης είπε στην ομιλία του στην απονομή των του βραβείου Νόμπελ *«Η ελληνική γλώσσα δεν έπαψε ποτέ της να μιλιέται. Δέχτηκε τις αλλοιώσεις που δέχεται καθετί ζωντανό, αλλά δεν παρουσιάζει κανένα χάσμα»*. Συνεπώς, η Ελληνική γλώσσα παρουσιάζει μια αδιάλειπτη συνέχεια μέσα στο χρόνο και παρά τις αναπροσαρμογές της στο πέρασμα των αιώνων εκφράζει την εξέλιξη ενός πολιτισμού σε μια ενιαία ιστορική χρονογραμμή, γεμάτη γεγονότα που καθόρισαν την ανθρωπότητα. Είναι η γλώσσα που μπόρεσε να κωδικοποιήσει έννοιες τόσο απτές όσο και αφηρημένες, τόσο συναισθηματικά φορτισμένες όσο και καθαρά τεχνικές, καθιερώνοντας οικουμενικές αξίες μέσω της ιστορικότητάς της. Στην προσπάθειά τους να κατανοήσουν τον κόσμο, οι Έλληνες έπλασαν σύνθετες λέξεις που δεν αποτελούνται από φθόγγους σε τυχαία σειρά αλλά αποδίδουν με σαφήνεια έννοιες και αξίες από τα δύο ή και περισσότερα συνθετικά τους μέρη, όπως Δημοκρατία (δήμος + κράτος = ο λαός έχει τη δύναμη), Συγχώρεση (συν+χωρέω = επιτρέπω στον άλλον να μπει στο χώρο μου), Βοήθεια (βοή+θέω = τρέχω στο άκουσμα της κραυγής), Ελευθερία (ελεύθω+έρως= πορεύομαι σύμφωνα με όσα αγαπώ) και αμέτρητες ακόμη λέξεις όπου το σημαίνον συνδέεται άρρηκτα με το σημαινόμενον. Όπως σωστά επεσήμανε στην ομιλία του με τίτλο «Ελληνική Γλώσσα και Ελληνικός Πολιτισμός», ο

τέως Πρόεδρος της Δημοκρατίας Π. Παυλόπουλος *«Η Ελληνική Γλώσσα είναι οιοσεί «ιδανική» στο πεδίο της παραγωγής «συμβόλων», ικανών ν' απεικονίσουν επαρκώς την Σκέψη, έτσι ώστε να δομηθεί η αναγκαία, για την συνολική επιστημονική δημιουργία, κιβωτός γνώσεων»*. Συνεπώς, μέσα στους αιώνες το σύστημα της γλώσσας αποτέλεσε το εργαλείο δημιουργίας και μετάδοσης πανανθρώπινων αξιών, ιδεών και ιστορίας που δομούν το άτομο και εν συνεχεία την κοινωνικό σύνολο, με αποτέλεσμα να ωφελούν το νεανικό μυαλό διανοηζοντάς το πνευματικά και διδάσκοντάς του ήθη και κανόνες συμπεριφοράς. Η γλώσσα αυτή που σφύζει από ζωτικότητα και συναίσθημα με τη μουσικότητα και την ιστορικότητά της, αντανακλά την στάση των αρχαίων προς το βίο και έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ερμηνεία του πραγματικού αλλά και του υπερβατικού έως και σήμερα. Σύμφωνα με το Guinness World Records στην αγγλική γλώσσα, μια από τις πιο διαδεδομένες γλώσσες στον κόσμο, από τις 490.000 λέξεις της, οι 41.615 προέρχονται από την ελληνική, η οποία παραμένει η πιο χρήσιμη γλώσσα για την ορολογία όλων των επιστημών. Ακόμη, σύμφωνα με τη Γαλλίδα ακαδημαϊκό Jacqueline de Romilly *«Η Ελληνική Γλώσσα είναι συναίσθημα. Άρρηκτα συνδεδεμένη με την ελληνική εθνική ταυτότητα, την καρδιά και τον νου των Ελλήνων, οι οποίοι στις λέξεις της ανακάλυψαν τη μαγεία της έκφρασης του πλούσιου ψυχικού κόσμου τους. Στις λέξεις της βρήκαν τον τρόπο να εδραιώνονται στον χρόνο και να δημιουργούν»*.

Εξάλλου, η πολυπλοκότητα μιας γλώσσας μαρτυρά το πνευματικό υπόβαθρο του πολιτισμού που τη δημιούργησε και εξακολουθεί να τη μιλά σύμφωνα με συντακτικούς, γραμματικούς και εννοιολογικούς κανόνες με διαχρονική βαρύτητα που και μόνο η εκμάθησή τους αποτελεί σπουδαίο διανοητικό γύμνασμα. Στο βιβλίο του «1984» ο George Orwell δηλώνει πως «απλή γλώσσα

σημαίνει και απλή σκέψη» και παρουσιάζει μια κυβέρνηση η οποία, προκειμένου να μετατρέψει τη σκέψη των πολιτών της σε μια απλοϊκή και αυτοματοποιημένη διαδικασία, περιορίζει το λεξιλόγιο και τους γραμματικούς κανόνες της. Το να μιλά κάποιος βάσει αυτών των περίπλοκων κανόνων αποδεικνύει την ικανότητά του να σκέπτεται με τρόπο ταυτόχρονα δημιουργικό μα και πειθαρχημένο, να γεννά διαρκώς λόγο που εκφράζεται με δομή και ακρίβεια σε μια γλώσσα με ισχυρές εννοιολογικές βάσεις.

Παράλληλα, μια ακόμη εξέχουσα συμβολή των αρχαίων Ελλήνων και της συγγραφικής τους κληρονομιάς είναι αναμφισβήτητη η πληθώρα ηρώων και προτύπων συμπεριφοράς μέσα από μύθους που μεγάλοι επικοί, τραγικοί και λυρικοί ποιητές δημιούργησαν, ώστε να ερμηνεύσουν φυσικά και κοινωνικά φαινόμενα. Η πρακτικότητα της Αριάδνης, η φιλοδοξία του Αχιλλέα για υστεροφημία, η δικαιοσύνη του Οιδίποδα, το ψυχικό σθένος της Αντιγόνης και το απύθμενο θάρρος που όλοι οι ήρωες έδειχναν μπροστά στα πάθη των θεών και στα γυρίσματα της μοίρας αποτελούν ηθικά διδάγματα για τους μελετητές κάθε ηλικίας. Στην εποχή μας, τα παιδιά παρουσιάζουν έλλειψη κινήτρου και φιλοδοξίας και ως αποτέλεσμα δυσκολεύονται να θέσουν μακροπρόθεσμους στόχους και να δουλέψουν με πειθαρχία προς την επίτευξή τους. Η διαρκής συρρίκνωση των ονείρων των νέων γενεών κάνει αισθητή την ανάγκη της ανθρωπότητας για ήρωες στους οποίους θα στηριχθεί και από τους οποίους θα εμπνευστεί προκειμένου να χτίσει ένα καλύτερο μέλλον. Συνεπώς, η αρχαία ελληνική μυθολογία με τον πλούτο και την ποικιλία τέτοιων προτύπων – άλλων προς μίμηση και άλλων προς αποφυγή – αποτελεί κιβωτό αξιών με διαχρονικότητα και πνευματικό βάθος. Η Ελλάδα των κλασικών κυρίως χρόνων αποτύπωσε τον ανθρωπισμό της παράγοντας καλλιτεχνικά, επιστημονικά και ιστορικά

αριστουργήματα και ταυτόχρονα άνοιξε το δρόμο για το δυτικό πολιτισμό, κληροδοτώντας του, μεταξύ άλλων, την καλαισθησία, την αρμονία και τη σημασία του μέτρου. Έλληνες και φιλέλληνες ανά τον κόσμο ελπίζουν πως η ελληνική νεολαία με έρεισμα την κρατική μέριμνα θα είναι σε θέση να αναλάβει την καλλιέργεια και τη μεταλαμπάδευση της δικής της κληρονομιάς, αναγνωρίζοντας πως η ελληνική γλώσσα από τις απαρχές της αποτελεί μια φιλοσοφία ζωής δοσμένη μέσω μιας πολυσύνθετης γλώσσας. Ταυτόχρονα όμως, αποτελεί καθήκον όλων μας η διατήρηση και τη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού μέσω της διδασκαλίας της γλώσσας μας, μιας και έχουμε πολλά να διδαχθούμε από την αρχαιοελληνική οπτική σε θέματα ηθικής, φιλοσοφίας και ανθρωπισμού. Η σύνθετη ελληνική γλώσσα, από τις απαρχές της έως σήμερα, αποτελεί ένα εργαλείο εκμάθησης για το άτομο στους τομείς της λογικής, των αξιών και της δημιουργικότητας και καλλιεργεί μια ανάγκη ανακάλυψης, γνώσης και βελτίωσης του εαυτού μας και του πολιτισμού μας, λειτουργώντας εν κατακλείδι ως πολιτισμική κιβωτός των ανθρωπιστικών αξιών του δυτικού κόσμου και όχι μόνο.